

mirsad mahmutović

dijaspora jučer, danas, sutra

Područje dijaspore predstavlja dugu neispričanu priču i prostor pun izazova za mnoge zainteresirane istraživače. Sam pojam nastao je od grčke riječi "dijaspore", a znači "rasijanost", "rasprostranjenost". Odgovarajuća riječ u našem jeziku za pojam dijaspore jeste riječ "tuđina".

Možda je upravo tuđina adekvatan naziv za područje koje mi smatramo dijasporom, jer ljudi koji žive izvan svoje domovine, ma kako živjeli i ma kako se osjećali, oni se od domicilnog stanovništva doživljavaju kao stranci, odnosno tuđinci.

Sve države na svijetu imaju svoju dijasporu, u manjem ili većem broju, i svaka na svoj način, shodno svojim interesima, vodi brigu o njoj. O bosanskohercegovačkoj dijaspori možemo govoriti od prvih godina prošloga stoljeća. Naime, aneksijom BiH od Austro-Ugarske na Berlinskom kongresu 1878. god. započinje era bh. iseljništva, prije svega u Tursku, a kasnije i u druge zemlje. Zbog velikog broja naših ljudi koji su napustili BiH i krenuli prema Turskoj, ovaj će se rad prvenstveno baviti pitanjem naše dijaspore u toj zemlji.

Kao što je to već rečeno, okupacija BiH od Austro-Ugarske 1878. god. pokrenula je rijeku ljudi iz naše zemlje prema Turskoj. Neki podaci govore da se tada iselilo oko 140.000 Bošnjaka u Tursku. Mnogi su na putu prema Turskoj ostajali u Sandžaku, Kosovu, Makedoniji, Albaniji, Bugarskoj. Najveći broj je ipak stigao do Turske, i mnogi su tamo ostali, a njihovi preci i danas žive tamo, ali se osjećaju Bošnjacima i čuvaju svoj jezik i tradiciju.

Postoje najmanje tri činioca koja su utjecala na trend iseljavanja iz BiH u Tursku:

1. činilac političke naravi. Bošnjaci nisu htjeli živjeti pod okupacijom Austro-Ugarske;

2. mobilizacija koju je sprovodila Austro-Ugarska za svoje vojne ciljeve;

3. formiranje udruženja "Pokret za iseljenje", koje je podsticalo ljude na iseljavanje.

I, naravno, može se ovome pridodati i činjenica na koju je ukazao Ćamil Sijarić u svojim djelima, a riječ je o pismima koja su stizala u BiH od rodbine iz Turske, a u kojima su ih rođaci pozivali da dođu, i često su uljepšavali tamošnji život.

Iseljavanje u Tursku nije bilo opravdano niti je bilo odobreno od bosanske uleme. Naprotiv, ulema se jasno oglasila stavom da ne treba napuštati svoju domovinu. Iako je BiH pala pod upravu Austro-Ugarske, ona nije promijenila svoj vjersko-pravni karakter. U tome se posebno isticao tadašnji reisu-l-ulema Mehmed Teufik Azapagić, koji je napisao i svoju "Poslanicu o hidžri". On je u toj Poslanici ustvrdio da ne postoje šerijatski razlozi za iseljavanje muslimana iz BiH.

Ahmed-beg Riza ef., prvi predsjednik turskog parlamenta, 1900. god. izjavio je da iseljavanje iz BiH nije dobro niti za Bosnu niti za Turske interese. On je to mišljenje prenio bosanskim prvacima. U kampanju protiv iseljavanja uključila se i turska štampa. Ali iseljavanje se nastavilo. Po cijeloj Turskoj nastajale su naseobine Bošnjaka, posebno u Anadoliji. Centar bosanske emigracije bio je u Istanbulu. Vodeće ličnosti emigracije bili su muftija Mehmed Nuri ef. Šemsekadić, zatim Ibrahim ef. Đumišić, sin Mehmed Nazif-age Đumišića iz B. Luke. Kasnije se ovoj emigraciji priključio i Ali Fehmi ef. Džabić.

U Turskoj nakon pobjede mladoturaka osniva se Klub Bosanaca u Istanbulu. Ovaj klub imao je 300 članova i postao je vrlo popularan. Predsjednik ovog kluba bio je Emin-beg Kapetanović, tadašnji viši činovnik Ministarstva vanjskih poslova Turske. U okviru Kluba formirana je i omladinska sekcija pod nazivom "Nada Istoka", a predsjednik ove sekcije bio je Ahmed-beg Kulenović.

Osim ovog kluba, u Istanbulu je formirano i Bosansko-hercegovačko udruženje s dobrotvornim ciljevima. U aktivnosti ovog udruženja bili su uključeni i bosanski Srbi. Srbi su, inače, podržavali antiaustrijsko raspoloženje među Bošnjacima. Oni su to činili, naravno, zbog svojih razloga koji u krajnjoj liniji ovdje nisu veoma bitni.

Ali, interes za Bosnom u Turskoj postaje sve manji i blijeđi. Ljudi su se uklopili u tamošnji život, a Bosne su se sjećali samo u svojim kućama i užim krugovima.

I pored snažnih utjecaja asimilacije, Bošnjaci su, ipak, uspjeli sačuvati svoj maternji jezik i osjećaj za Bosnom. Nakon dužeg prekida u odnosima između Bošnjaka u Turskoj i BiH danas su veze postale mnogo jače i svaki dan se pojačavaju na svim poljima.

Bošnjaci u Albaniji

Na putu prema Turskoj mnogi Bošnjaci zadržali su se na Kosovu, u Makedoniji, Bugarskoj i Albaniji. Jedna skupina Bošnjaka iz Hercegovine, tačnije s područja Čapljine, Mostara, Blagaja i Počitelja na svome putu ka Turskoj zadržala se u blizini Tirane. Oni su, zapravo, tu planirali odmor, ali su ostali tu, gdje i danas žive. U mjestu Borak uspjeli su sačuvati bosansku koloniju i pravu oazu mira i života među Albancima. Pravo je čudo kako su uspjeli sačuvati svoj maternji jezik. Iako niko od njih nije rođen u Bosni niti je ikada dolazio u zemlju porijekla svojih djedova, oni su savršeno sačuvali svoj jezik, kulturu i običaje. Nakon pada komunističkog režima, kako u Jugoslaviji, tako i Enver Hodžinog u Albaniji, Bošnjaci su uspostavili redovnu komunikaciju s BiH. Prva zvanična posjeta nekog iz BiH tim ljudima dogodila se u decembru 2004. god. od reisu-l-uleme IZ-e u BiH dr. Mustafe ef. Cerića. Ova posjeta bila je kao jedno pravo osvježanje i otvorila je vrata za daljnju saradnju. Tragom te posjete Ured za bošnjačku dijasporu Rijasetu IZ-e upriličio je jednu radnu posjetu Albaniji i Bošnjacima u Borku. Do realizacije ove posjete došlo je u julu mjesecu ove godine. Delegaciju iz BiH sačinjavali su: Mirsad Mahmutović, šef Ureda za BD; Muhamed Halilović, sekretar Ureda; Bajro Perva, novinar Preporoda; i šejh Sirija Hadžimejlić.

Rezultati ove posjete su:

1. slanje dvojice studenata FIN-a u Sarajevu za predstojeći ramazan,
2. pokretanje dopunske škole bosanskog jezika,
3. organiziranje jednog koncerta sevdalinke,
4. razmjena učenika na nivou srednjih vjerskih škola.

Bošnjačka dijaspora na Zapadu

Dok su mnogi Bošnjaci tražili spasa na Istoku, neki su svoj životni pravac okrenuli prema Zapadu. Neki su otišli u Ameriku, drugi u Kanadu, a mnogi od njih nastanili su se u zemljama Zapadne Evrope.

U to vrijeme iz BiH na Zapad odlazili su pretežno ljudi bez zaposlenja ili, bolje reći, bez osnovnih uvjeta za život. Oni su, uglavnom, odlazili za poslom tražeći bolji život i zaradu od koje bi mogli normalno živjeti. Zbog toga su odlazili bez svojih porodica, s namjerom da zarade nešto novca i da se vrate svojim porodicama. Neki su u toj zamisli i uspjeli, a neki su zauvijek ostali u zemlji doseljeništa. Živjeli su po kampovima, hajmovima i radničkim barakama. Zajednički život ili džematska organizacija bila im je nepoznata. Jedino ako se u nekoj sredini našao obrazovan musliman, imam, svršeni medrese ili islamskog fakulteta, bilo je pokušaja da se organiziraju Bošnjaci u nekom smislu. Tako je bilo s Bošnjacima u Americi na početku prošloga stoljeća, a nešto kasnije u Australiji i Evropi.

Stoga ćemo ovom prilikom nešto kazati o organiziranom vjerskom životu među Bošnjacima na Zapadu.

Prva bošnjačka zajednica u Americi

Kao što smo ranije spomenuli, početkom dvadesetog stoljeća Bošnjaci se organiziraju u Americi kroz jednu humanitarnu organizaciju koja se zvala Muslimansko uzajamno podpomagajuće društvo (Džemijetu el-hajrijeh).

Bilo je to u julu mjesecu 1906. god. Ova organizacija je uspostavljena u Čikagu, a kasnije je razvila svoje aktivnosti i po drugim gradovima Amerike, kao u Los Anđelosu, Kaliforniji, Indijani, Vilpenu, Pensilvaniji.

Ova organizacija imala je, prije svega, humanitarni karakter. Pružala je pomoć porodicama u slučaju smrti, bolesti i sličnim situacijama. Ali, Bošnjacima je bilo potrebno formirati džemat, gdje bi se ljudi mogli okupljati, podučavati vjeri i družiti se. Ta ideja bila je prisutna među ljudima uvijek, ali do njene realizacije došlo se tek 1956. god.

Zahvaljujući prisustvu rah. Ćamila ef. Avdića, svršenika Islamskog univerziteta El-Azhar, Ćamil ef. je ujedno i prvi imam

formiranog džemata i prvi musliman u Americi koji je napisao udžbenik za islamsku vjeronauku na engleskom jeziku. O tom vremenu i prilikama kao i o samom Ćamilu Avdiću sadašnji reisu-l-ulema dr. Mustafa ef. Cerić, a Ćamilov nasljednik na mjestu imama u Čikagu, kaže:

“Bošnjaci u Americi imali su sreću da ih u dijaspori vodi imam Ćamil Avdić iz Plane kod Bileće. Priča o imamu Ćamilu Avdiću u Americi usporediva je s biblijskim pričama o egzodusu “izlasku” jednog naroda u potrazi za spasom od progona. Naime, u toj priči ogleda se sudbina jednog naroda - radosna i tužna.

Za jedan narod radost je kad njezin sin Ćamil Avdić dobije diplomu na prestižnom Univerzitetu El-Azhar u Kairu, ali je tužno kad se zna da se nije smio vratiti u svoju domovinu, da s tom diplomom služi svom narodu.”

Ali, rah. Ćamil Avdić (umro 02. 12. 1979. god.) znao je svoje zanimanje upotrijebiti i pokloniti svojim Bošnjacima u dalekoj Americi.

Od jednog džemata koji je formiran u Americi 1956. god. danas ih ima preko dvadeset.

Po uzoru na ovaj džemat nastajali su mnogi drugi širom svijeta. Prvo u Australiji, u Sidneju (1960. god.); džemat “Gazi Husrev-beg” u Beču (1973. god.); u Ahenu, SR Njemačka (1977. god.) itd.

Danas Islamska zajednica Bošnjaka u svijetu broji oko 200 formiranih džemata. Najviše ih je u Njemačkoj, Švedskoj, Švicarskoj, Austriji, Norveškoj, Holandiji, Belgiji, Australiji, Francuskoj, Britaniji i Luksemburgu.

Potreban novi pristup dijaspori

Dijaspora je pitanje o kojem treba brinuti država više i snažnije od bilo kojeg udruženja ili vjerske zajednice. Problemi s kojima se danas susreću građani BiH u drugim zemljama tiču se, prije svega, državnih struktura, kao što je pitanje dvojnog državljanstva, pitanje pasoša i drugih dokumenata za koje bh. građani daju velike novce, a koje dobivaju s velikom mukom.

Kad je riječ o Islamskoj zajednici, ona je prepoznala svoju zadaću prema dijaspori i poduzela konkretne korake u pravcu jačanja veze s našim ljudima u cijelome svijetu. Projekte koje je

poduzimala IZ nije pratila ni jedna vladina organizacija niti bilo koje ministarstvo. Uprkos svim poteškoćama, koji su imali za rezultat materijalne izdatke, uprkos rascjepkanosti i rasijanosti našeg naroda, nedovoljnog međusobnog poznavanja, neznanja itd., IZ uspjela je uvezati sve formirane džemate u svijetu i uspostaviti jedinstvenu mrežu i bazu podataka.

Naravno, to ne znači da smo došli do vrhunca, potrebno je dalje raditi, osmišljavati i pronalaziti novi pristup našim aktivnostima. Na tom putu sigurni smo da će biti poteškoća, ali i uspjesi u takvim prilikama znače mnogo više od uspjeha koji se postignu u normalnim okolnostima. Rad u dijaspori se slobodno može porediti s radom u vanrednim okolnostima.